

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Floremundi Raemundi V. Cl. Olim Consiliarii Regis
Galliarvm Ex Calviniano Catholici Synopsis Omnium hujus
temporis Controversiarum tam inter Lutheranos,
Calvinistas quam alios plurimos. Sive Historia ...**

Raemond, Florimond de

Coloniae Agrippinae, 1655

caput secundum. Henricus VIII. Petit à Pontifice judices qui de divortio
cognoscant, qui dati mox revocantur Volsaeus gratia regis excidit.

urn:nbn:de:hbz:466:1-10880

plura visa fuisset, quin & Julius Pontifex à prædecessore suo impetratam dispensationem novâ Bullâ confirmaverat.

VI. Accidit eo tempore, ut ex Francia legati adessent, qui Mariam Walliæ Principem, Delphino antea promissam, Aurelianensi nunc Duci nuptû dari peccerent. Henricus, postquam Legatos magnifice accepisset, auctor fuit Volsæo, ut ipse Episcopo Tarbiensi, qui fuit Legatorum unus, negocium aperiret, non quidem Regis sed sui ipsius nomine, ut qui Francicam Anglicamque familias arctiore adhuc vinculo, per matrimonium Henrici cum sorore Regis Francisci, conglutinari summopere exoptaret. Volsæus cû Tarbiensi congressus, rem ita illi exponit privatim, tanquam si nullam, nisi ipsi soli, aperuisset. Episcopus à Volsæo circumventus, facileque persuasus, rem esse non ita magni negocii, in senatu Regis (ut fere Legati in iis, quæ ad Principum suorum utilitatem spectant, minime muti sunt) bellam orationem habet, & non quidem jam Valliæ Principissam petit, sed matrimonii inter Henricum & Margaritam Francicam mentionem proponit: utque matrimonium illud, quo jam rex tenebatur, illegitimum esse probaret, mille mendacia verbis suis admiscet. Rex, tanquam si ea res sibi nova, atque antehac inaudita ad aures accideret, attonito similis, ægre ferre se simulat, quod controversia super ea removeretur: tamen, ut conscientiam suam, majoribus, quam hoc erat, onerata crimini- bus, exoneraret, deliberandum amplius censer, certus nihilominus apud seipsum, progredi ulterius, si quos in consilium prius adhibuerat, idem adhuc sentirent.

Dum hæc in Anglia geruntur, non longè absuit Romæ excidium. Decreverat Carolus Bourbonius crudelius eam tractare, quam olim fecerunt veteres Galli: & nisi Deus ejus conatibus obstisset tum, quum sacra moenia tormentis quateret, flamma & sanguine totam replevisset. Nun- tiatur in Angliam, Papam Clementem VII. captivum teneri. Quâ arrepta occasione Cardinalis Volsæus Regem monet, ut triumphos suos au- geat, quumque scripto adversus Lutherum libro de septem Sacramentis, titulum Defenso- ris fidei sibi jam acquisiverit, gloriam istam nova gloria accumularet, Pontifice, quem Imperator captivum teneret, ex tam præsentis discrimine erepto. Rex, consilium istud sibi emolumento fu- turum ratus, sperabat, ita se posse suo sumptu Ro-

manum Pontificem sibi demereri, ut novum matri- monium contrahendi, uxoremque suam Cœnobio alicui includendi, facile veniam potestatemque sit obtenturus. Itaque sine mora Volsæum in Gallias cum trecentis aureorum millibus, & collegis duobus mittit. Volsæo mandata quædam occulta seorsim dat ad Regem Franciscum I. perferenda, de divortio Catharinæ, de matrimonio cum Regis sorore, & de filiis ejusdem duobus ex Cæsaris manu eripiendis. Lætus legatione Volsæus, mare tra- jicit. Sed dum Calæti agit, novas ab Henrico liti- ras accipit, ut ne ullum de novo matrimonio cum Regis Galliarum sorore ineundo verbum faceret, sed tantum de reliquis articulis. Vehementer indignabatur Volsæus, videns prohibitum sibi esse, quod omnium maxime in votis habebat. Erat enim illa propositum, per novas illas nuptias Re- gem Christianissimum totum sibi obstringere at- que obligare, ut eo deinde contra Imperatorem u- teretur. Legationem nihilominus confecit: cujus is fuit successus, quem Rex volebat, quemadmo- dam infra à nobis dicetur.

HENRICVS VIII. PETIT A PONTIFICE:

judices qui de divortio cognoscant, qui dati mox revocantur. Volsæus gratia regis excidit.

CAPUT SECUNDUM.

A R G V M E N T V M.

- I. *Annæ Bolenæ natales & mores.*
- II. *E. Francia revertens, singularem castitatem simulat.*
- III. *Quibus artibus Volsæus Cardinalis divortium inter Henricum & Catharinam apud Pontificem procurare conatus sit.*
- IV. *Novi à Pontifice judices qui de divortio Henrici regis cognoscant, constituuntur. Laurentius Campegius & Thomas Volsæus Cardinales.*
- V. *Campegii Cardinalis in Angliam profecti, cum Rege congressus & colloquium.*
- VI. *Volsæus sententiam pronunciat, non accepta prius à S. Sede Apostolica potestate.*

I. **D**um Volsæus consiliis suis in Franciam abripitur, Henricus in Anglia defixus, aliud nihil animo versat, nisi cædiam Reginæ, & Annæ Bolenæ amorē. In igne non tantum spectatur, quam

quam se magnus, sed & quid urat atque depascat. Eodē modo & in hac animi passione, & in his flammis, quæ postea totam Angliam incendio compleverunt, non modo considerandū est, quam violentæ sint, sed etiam quod sit earum pabulū, & cuius gratiā ardeant. Henricus nil nisi Bolenam deperit, & ex confusione inde in animo regis natā, ortæ sunt omnes in hoc Regno turbæ. Matrem habuit hæc femina Thomæ Boleni uxorem, sed patrē incertū. Hic Thomas Bolenus, eques, biēniū legatione fūgebatur in Gallis. intra id tempus uxor ejus istam filiam enixa est. Ajunt, Regem Henricum VIII. quū feminam hanc adamaret, ut eā liberius frueretur virum sub specie honoris, in Franciam ablegasse, ipsumque ex ea hanc filiam genuisse, quam postmodum uxorem duxit. Thomas Bolenus in Angliam reversus, quum familiam auctam deprehenderet, uxorem in jus vocatam, apud Archiepiscopi Cantuariensis delegatos judices adulterii convincere, & deinde repudiare constitutum habebat. Illa Regi, quanto in periculo, nisi ille opem ferat, constituta sit, significat. Is Marchionem Dorcestriæ ad Thomam Bolenum prope mittit, cū iis mandatis, ut abstinere à lite, condonare uxori, eamque iterum in gratiam reciperet. Bolenus tamen mandatis regis non prius paruit, quam ab uxore audisset, se à Rege ipso corruptam, viroque absente pæne vi expugnatam, filiam istam non nisi ex Regis congressu habere. Ita tum uxoris deprecatione, tum Regis mandato, tum etiam Marchionis intercessione motus, cum uxore in gratiā rediit, Annamque deinceps filia loco educavit. Iam prius Thomas Bolenus aliam filiā ex conjuge sua genuerat, cui nomen Mariæ impositum fuit. In hac Rex, dum ad matrem comeat, oculos conjicit, eandemque deinde in aulam suam, immo & in adulterinum thalamum traducit. *Citius augentur vitia, quam minuuntur. & amor, ubi semel animum hominis occupavit, in coque imperio potitur, rationem foribus exclusam & audire & agnoscere recusat.* Fertur, Regem aliquando ab equite quodam ex gente Bolenorum, cui Briano nomen esset, quæsiuisse, quale peccatum videretur, matrem primum, deinde filiam cognoscere? Cui Brianus, Omnino, inquit, tale, ô Rex, quale gallinam primum, deinde pullū ejus gallinacū comedere. Constabat Henrici aula ex genere hominum perditissimo, qui quasi palmā propositā, ita inter se decertare videbantur, quifnā esset flagitiosissimus. Inter hos, sinequitiam spectes, facile princeps exstitit hic, quem dixi, Bria-

nus, obque id vocabatur. *Inferni vicarius.* Henricus igitur, postquam filiam cum matre adulterando commiscuisset, ut nihil deesset ad cumulū omnis impietatis, & flagitii, quod excogitari potest, incestuosissimi, ad alteram quoque; filiā Annā Bolenā, animum adjecit: quæ credebatur ipsius Henrici filia esse, quemadmodum Thomæ Boleni uxor viro suo affirmaverat, Marchione Dorcestriæ, & aliis summæ dignitatis viris præsentibus.

Nescitur, quæ dementia Regē Angliæ cepit, ut ab ipsa deformitate fascinari se pateretur. Anna enim parum formosa fuit, corporis statura prociore, oblonga facie, capillo nigro, colore subflavo: nullas erat in vultu decoros deturpabat dens unus in superiore gingiva prominens: in dextrā manu sextus adnascebatur digitus, sub mento etiā succrescebat turgidū nescio quid cujus deformitatis regendæ causa colli & pectoris superiora, quæ ex more nuda gestabatur, ipsa operiebat. Nec deerat tamen, quod eam cōmendaret, quiddā majestatem præferens, & simul amabile: faceris sermo, saltandi, omnisque generis musicis instrumentis ludendi peritia. Ceterū imperiosa, morosa, gloriosa. Vix decimum quintum ætatis annum attingerat, quum ab eo, qui Thomæ Boleno à poculis fuit, deflorari se passa, deinceps cum eo, qui eidem à facellis fuit, libidinem exercere perrexit. Inde in Franciam mittitur, ubi regio sumptu, non longe à Briero, apud nobilem quendam virum educata, paulo post ad palatium regis Galliarum se contulit. Ibi tam impudice vixit, ut vulgo à Gallis appellaretur *Hæcnea*, seu *Equa Anglicana*, nihil Gallicarum matronarum gravitati simile habens. Quumque etiam ad regem salutandum progressa, ab eo aliquoties domi suæ familiariter inviseretur, cœpta est vocari ab Aulicis *Mula Regia*. Lutheranae sectæ addicta quum esset, non tamen à solennibus Missarum Catholico ritu peccatis abstinerebat.

II. In Angliam reversa, Regis, qui unius amore non diu detinebatur, sed concubinas subinde mutabat, vagum inconstantemque animum facile cognovit. Fere enim turpes amores tædium rei amatae post se trahunt. Igitur quum sui amore Regem captum animadverteret, ipsa sese duram atque inexorabilem adversus ejus blanditias ac pollicitationes exhibuit, castitate simulans, à qua erat alienissima. Non enim ignorabat, ea, quæ parvi constant, etiam parvipendi, magisque juvare victorias difficili-

difficiliores: nec magni aestimari formas, quibus facile est potiri: adeoque difficilem se se præbens tum, vt omnium, quæ in aula erant, seminarum castissima & religiosissima haberetur, tum Regem prorsus suum effecit, qui se felicem iudicabat, si repudiata Catharina, hanc virginem matrimonio sibi copularer. Iam in Gallijs volabat rumor, Annam Henrico nupturam. Agebat tunc in Gallijs Thomas Bolenus, Annæ, vt credebatur, pater, Legatione fungens vnâ cum nobilissimo equite Antonio Bruno. Is ergo, re intellecta, statuit reuerti in Angliam, detecturus Regi de Anna, quod magna eius interesset, quodque ab alio forte postmodum detectum, ipsi Boleno periculum creare posset. Reuersus, impetrata à Rege secreta audientia, rem totam, ob quam venerat, exponit, dum ipse in Francia olim degeret, natam vxori suæ Annam Bolenam: ac se quidem voluisse vxorem ea de causa repudiare, nisi & Rex intercessisset, & vxor aperte facta esset, Annam Bolenam esse filiam Regis: non debere ne per somnium quidem in mentem Regi venire tale matrimonium quod non posset illi esse non probrosum, immo exitiale, quippe si propriam filiam duceret. *Tace, ô folide* (inquit Rex) *centum alij ex æquo tuam vxorem com- prefferunt: cuiuscunque illorum sit filia, certe quidem erit vxor mea.* Tu ad legationem tuam reuertere, & si vis esse consultum vitæ tuæ, rem silentio preme.

Nemo erat in toto Angliæ Regno ex viris cordatis, qui non ab his nuptijs maiorem in modum abhorreret. Præter ceteros, ij, qui ex Regio Senatu erant, memores, sui officij esse Regem tanti erroris admonere, turpem Annæ vitam ipsi ob oculos ponere constituerunt Prius autem in rem totam inquirere ipsis est visum. Eminebat inter Palatinos insignis quidam aulicus Thomas Viatus, qui quum intelligeret, Senatum Regis hoc ipsum agere, ad eum ultro venit, ac se confessus est cum Anna Bolena rem habuisse, nihil minus cogitantem, quam Regem velle ipsam thori confortem facere. Senatus ita instructus, quantis infamiae maculis, atque adeo apertis criminibus Anna Bolena implicata teneatur, quibusque id documentis compertum sit, Regi exponit, addito etiam eo, quod Viatus ultro confessus fuerat Rex amore (cuius ea est cæcitas, vt ne ea quidem cernat, quæ maxime omnium sunt oculis exposita) flagrans, responderet, nihil se dubitare, quin magna sui obseruantia, & amore, publiciq; commodi studio ad-

ducti essent, vt & ista nunciarent, & tanta cura in rem ipsam inquisissent, se tamen certo credere, omnia illa esse, à nebulonibus suorum consiliorum & pacis publicæ turbatoribus, conficta, atque adeo persuasissimum sibi esse, Annam Bolenam esse honestissimam castissimamq; virginem: nec vllam se ex omnibus, quarum tentasset pudorem, constantiorem Anna expertum esse.

Thomas Viatus ægre ferens, suo verbo fidem non esse habitam, quibusdam ex Senatu dixit; si hoc Regi videretur, se curaturum, vt Rex ipse, vera esse quæ dixisset, oculis suis videret, quantumque Annæ fidelitati fidendum sit, aperte cognosceret: valde enim amabat Anna Thomam Viatum. Quæ rem quum Suffolciæ Dux Regi exposuisset, Rex indignatus, Viatum ex aula sua eiecit & Annæ totam rem narrat, quæ tanta astutia & calliditate crimen suum palliauit & quasi incrustauit, vt eius ream esse, minus etiam quam antea, Rex sibi persuaderet.

Cardinalis Volsæus, confectis ex sententiâ negocijs, præterquã eo, quod maxime omnium concupierat, matrimonio scilicet Catharinæ cum Henrico, in Angliam reuertitur: reuersum Rex monet, vt causam repudij, quantum potest, apud Pontificem promoueat. Iam antea Volsæus Protonotarium suum Gamberum Romam miserat, qui Pontificem doceret, quantum ipsius in libertatem restituendi causa fecisset, eique persuaderet, vt in grati animi testificationem Volsæum, constitueret generalem Vicarium suum per Galliam & Angliam, quoad ipse Pontifex libertatem reciperet, quod factum est septimo captiuitatis suæ mense. At Pontifex, cui ea res parum grata esset, rem distulit, quousque libertas sibi restitueretur. Vehementer abhorrebat Volsæus ab Annæ nuptijs: sed quum tanto studio diuortium Catharinæ sollicitasset, quamuis consilia sua cancrino more incedere animaduertisset, obloqui non est ausus. *Solent peccata secum trahere sua præmia*, ita hujus quoque, quod Volsæus procuraue- rat, mali compensatio fuit, quod spe boni sibi proposita prorsus excidit. Iam causa diuortij in tota Anglia per omnium ora ferebatur, alijs aliter de ea sentientibus. Hi, qui nouis rebus studebant, quique camelorum instar non nisi ex aqua turbida bibendum sibi iudicabant, quum ex tanta rerum commutatione crescere se posse animaduertissent, nouum istud matrimonium approbant, alterum omni ratione im-
pro-

probantes, tanquam illegitimum. Contrarium tuebantur prudentiores, & qui pacem amabant. Quodam die, Rege apud Cardinalem Volsæum agente, lectus est liber diffamatorius, quo Catharinæ matrimonium impugnabatur: certatim enim libri ab utraque parte conscribebantur. Episcopi qui aderant, non aliud dicere auli sunt, quam ex iis quæ illic in medium proferebantur, iuste posse Regem scrupulum aliquem animo concipere. Est hic mos eorum, qui aulas Principum sectantur, ut malint omnia sursum deorsum ferri, quam ut ipsi veritatem libere proficendo, detrimentum aliquid accipiant. Linguis assentatorum nulla est pestis regibus perniciosior: nec magis metuendi sunt proditores, quam adulatōres. *Socrates dicebat, rem eandem esse perstatem cum virtute: & certe qui alteram odit, utramque odit.* Non erat tam hebes Rex, quin placendi causa hæc ab illis proferri intelligeret, detestabaturque in animo suo id quod tum quidem approbare videbatur. Ut verò machinationibus suis colorem aliquem faceret, suæ auctoritate etiam prudentiores in sententiam suam pertraheret, vocat ad se Thomam Morum, qui tunc quidem erat ex regio Senatu, sed postea totius regni Cancellarius factus est, satagens eum, quod in magna æstimatione esset, suarum partium facere. Huic præcipit, ut cum Doctore Foxio Regii Collegii apud Cantabrigiam moderatore, de divortio Catharinæ conferat. Negante Moro, fieri posse divortium, & Foxio contra affirmante, Rex, Morum, quem in sententia perstantem animadverteret, largitione corrumpere aggreditur: sed & hic inexpugnabilis gravissimi viti integritas deprehensa est. Quapropter quum in Anglia parum rem succedere intelligeret, alia eam via tentare statuit. Stephanum Gardinerum jurisconsultissimum virum, qui nuper coeperat à secretis Regi esse, ad Papam unâ cum Francisco Briano mittit, jubetque de libertate reddita Pontifici gratulari, eundemque hortari, ut ad fedus cum Rege Galliarum adversus Imperatorem sese adjungat, sicutamen, ut matrimonium Henrici cum Catharina, præter legem naturæ contractum, & temerè à Iulio II. Pontifice confirmatum, irritum declaret: fore eam rem gratissimam ipsi Catharinæ, cujus ea sit sanctitas, & tale Religionis studiū, nihil ut magis in votis habeat, quam se in monasterium aliquod abdere, utpote quæ omnem mundi pompam,

omnem regium factum contemnat & pro nihilo æstimet. Placeat igitur suæ Sanctitati iudices hujus negotii dare Cardinales Campegium & Volsæum: quod beneficium rā grato animo Rex Henricus sic accepturus, ut stipendia sit persolurus quatuor millibus peditum ad perpetuam custodiā suæ Sanctitatis, quam tot Principes destructum eant. Non moverunt Pontificem tam ampla promissa, nec tam strictæ obligationes, ut annuere Legatorum petitioni. Sed quum apud Urbem Venerem (hodie Orvietum) quo primum ex Adriani mole liberatus se contulerat, Legatorum propositiones audivisset, gratias eis egit, & cur in Gallicum fedus intrandum sibi hoc tempore non putaret, rationem reddidit: addiditque, quod ad causam divortii attineret, se, an legitime fieri posset, discepturum: & si posse constaret, omnia Henrici causa facturum, eosque, qui eo nomine molestiā ipsi exhiberent, adversarios habiturum: interim ipsi ea de re cum certis Cardinalibus & Theologis agerent, qui de negotio pronuntiaturi essent. Non poterat aliud responsum Legatis dari: magnusque error foret, imprudentiæ Pontificem accusare, quum singulari sapientia in hoc negotio fit usus. Cardinales & Theologi, rationibus atque argumentis Legatorum perspectis, examinatisque omnibus, quæ in utramque partem disputari poterant, uno consensu responderunt, *rationes à Legatis adductas non sufficere ad divortium concludendum, minimeque esse matrimonium inter Regem Henricum VIII. & Serenissimam Catharinam illegitimum: ideoque opus non esse, ut aliis hujus rei iudices dentur, multoque minus, ut permittatur negotium Angli, qui in gratiam Principis sui justitiam pedibus suis conculcaturi.*

Legati vehementer hac sententia offensi, benignius responsum se à sua Sanctitate expectasse, apud Pontificem questi sunt, affirmantes, aliis Theologis Romanæ curiæ aliud videri: & si matrimonium Henrici jure divino interdictum non fuisset, tamen Regem ostensurum, ipsius Iulii dispensationem minime fuisse canonicam aut legitimam. Pontifex, cupiens & Regi gratificari, & conscientiam suam illæsam custodire, *Faciam, inquit, Regis causa, quidquid jure facere mihi licebit. Ceterum agitur jam de Sacramento Ecclesiæ, quod quum sit juris divini, nihil in eo nobis innovare licet: & agitur de matrimonio fidelium, auctoritate decessoris mei contracti, viginti annorum cohabitatione firmato, & denique prolis fructu corroborato. Addit, prævidere se magnum bellum*

inter

inter Regem ipsorum & Imperatorem, qui tantam injuriam non sit in ultam passurus: sui autem officii esse ut qui sit communis Christianorum pater, providere, ne quid turbari in Christiano orbe exoriatur. Nihilominus tamen, ut illius benevolentia, qua Regem ipsorum complecteretur, fidem ipsi faceret, efficeretque ne temere decisum fuisse hoc negotium merito alicui videatur, iterum se Regis causam alius Cardinalibus & Theologis cognoscendam commissurum.

IV. Novi hi judices, quamvis judicarent, Romæ hanc litem decidendam esse, tamen ob Regis, qui & libro edito fidem Catholicam defendisset, & armis summum Pontificem in libertatem alleruisset, in Ecclesiam merita, cupientes ipsi gratificari, statuerunt judices in Angliam dandos, qui litem dirimerent. Existimabant enim, ut ut caderet, non futuram rem adeo difficilem, quin remedium è vestigio adhiberi posset, Pontifice judicum acta rescindente, & causam ad se revocante.

Hæc autem posterior sententia valuit apud Clementem, partim gratiæ Henrici nimirum ut quidam suspicantur, dantem, partim nihil suspicatum, quod falsa essent illa omnia, quæ de Catharinæ vel assensu, vel monastica vita passim spargeretur. Dati sunt ergo judices. Laurentius Campegius, & Thomas Volsæus. Regina, cui undequaque insidiæ struebantur (Nam velut umbra, sole nubibus obducto, evanescit: ita qui nihil aliud, quam felicitatis eorum, quibus suam operam addixerunt, splendorem sequuntur, adversitatum nebulis prioris prosperitatis lumen offuscantibus, nusquam comparent) de his, qui ad urbem mittebantur, Legatis certior facta non fuerat. Attamen simul ac tale quid suspectum habere cœpit, petiit à Pontifice per literas, nisi & se destructam, & causam suam justitiam oppressam vellet, ne quam legationem in Angliam de hoc divortio cognituram mitteret. Simulque à Carolo V. Imperatore summis precibus contendit, ne se afflictam desereret, cui vita mille mortibus sit molestior, cuique omnes iste inimicitia ob ipsius Cæsaris odium sustinendæ sint. Carolus, qui Pontificem dimittendo universum Cardinalium Collegium sibi demeruisset, Legatum summa diligentia Romam mittit, perque eum apud Pontificem quaritur, tam de nunciis à Rege Angliæ in Urbem inscisa Regina (de cujus tamen honore præcipue agebatur) clanculum missis, quam de iudicibus in ipsa Angliæ, ubi omnia ad nutum Regis agenda sint, datis non defuturum se materia sua, sed, nisi justitia causa sua obtineat, Angliam armis invadere paratum esse:

solam fornicationem harum turbarum originem esse, nec aliam ob causam Regem uxorem suam repudiare velle, quam ut perdisissima femina, quam perditæ depereat, fœdis amplexibus fruatur.

Pontifex quum intellexisset, suggestionem Regis Angliæ Legatorum falsam fuisse, quatuor nuncios celerissimo cursu, diversis itineribus ad Campegium misit, per literas ei mandans, primum ut in itinere quam tardissime progrediatur: deinde quum in Angliam venerit, omnem operam ad Regem cum Regina conciliandum interponat, in quo si non profecerit, Serenissima Regina Religionis ingressum persuadere conetur; denique ne ullam in causa divortii sententiam absque novo & expresso ipsius Pontificis mandato ferat. Hoc (inquit) summum maximum sit tibi mandatum. Aliis vero literis Viterbii datis, plane significat, si de sua tantum persona ageretur, se omnia pericula in Regis Henrici gratiam subiturum: sed nunc illius voluntati absque injustitia & publico totius Ecclesiæ scandalo satisfieri non posse.

V. Campegius nonis Octobris Anno 1528. Londinum ingressus, statim à Volsæo ad Regis palatium deductus est: ubi Rex & duo Cardinales de suis rebus multum diuque colloquuti sunt. Diebus aliquot interpositis, Campegius Reginam hortatur, ut pacis causa tempori cedat, sequæ tot ærumnis, quibus quotidie angatur, eximat: longe & honestiorem & jucundiorē illi futuram vitam monasticam ea quam nunc agat, moriens, quamvis sit viva, quotidie. Respondet illa, se quidem ultro dudum huc propendere, sed quum videat id agi, ut vi ad Religionis ingressum compellatur, constitutum sibi esse, eo magis resistere, matrimoniumque suum, ad quod divinitus vocata sit, constantissime, quoad vivat, tueri; nec se iudices istos recipere, utpote sibi suspectos, & per mendacia à Pontifice extortos: Volsæum totius huius mali primum auctorem fuisse, propterea quod spe Pontificia dignitatis obtinenda excidisset, nec Carolum Imperatorem conatibus suis faventem esset expertus. vehementer offendit Volsæum (ut veritas plerumque odium parit) hoc responsum Reginæ, causæque ejus adhuc iniquiorem fecit. Verum est, quod dicitur, linguam in corde esse, non autem debere cor vicissim esse in lingua: & sæpenumero evenit, ut iis, qui ad optatos consiliorum suorum successos pervenire cupiunt, aliud sit expromendum lingua, aliud pectore clausum gerendum. Ariston dicebat, plurimum nocere eos ventos, quorum flatu denudamur. Regina, cui plurimum ea res incommodabat, tot incurren-

tium malorum impetu concussa quidem, sed nondum fracta, sola in Deum fiducia suffulciebatur, adversusque tor arietes honorem, ejus quatientes perstabat: & quamvis inimici ejus multas de ipsa victorias reportarent, virtus tamen ipsius & regia animi magnitudo adversus omnes fortunæ injurias invicta permanebat. Campegius intellecta & Regiæ sententia, & Regis pertinacia, & Volsæi ad obsecundandum Principis sui voluntati pronitate, Pontificem de omnibus edocet, rogatque, *ut primo quoque tempore, quid ei faciendum censeat, præscribat.* Pontifex quum humanis consiliis parum promoveri animadverteret, sperans Deum aliquando manum admoturum, rem procrastinabat, si forte tempus (quod non raro ad mundanorum negociorum eventus multum momenti affert) remedium aliquot ostenderet. Itaque ad sex integros menses, hoc est, à nonis Octobris, usque ad quintum Calendas Junii An. 1529. à causæ cognitione cessatum est.

Interea Rex, cujus moribus jam nihil erat corruptius, quum videret indignari populum tum ob adventum Campegii, tum quod unius meretriculæ causâ ingens malorum & bellorum pelagus sese per totum Regnum effusum iret, convocatis aulæ suæ primoribus, tanquam si nec conscientiam nec animam haberet, in publico conventu protestatur, *se non alicuius femina amore captum, sed solo conscientia scrupulo adductum tantopere urgere, ut an legitimum sit suum cum Catharina, fratris olim sui uxore conjugium, dijudicaret.* Sed falsa esse quæ diceret, nemo ignorabat. Paulo ante Theologi responderant, dummodo Julii Pontificis, qui leges Ecclesiasticas relaxarat, infirmaretur dispensatio, nullo negotio matrimonium dissolvi posse. Stephano igitur Gardinero, & Francisco Briano, qui Romæ agebant, mandatum est à Rege, peterent à Pontifice, primum, ut Julii Papæ, dispensationem pronunciaret legibus divinis & humanis contrariam, ipsoque jure nullam; deinde ut potestatem faceret, Mariæ Valliæ Principissæ Henrici & Catharinæ filia cum Henrico Richmondia Duce, ejusdem Henrici Regis filio notho, successionis Regiæ stabilendæ causâ, matrimonio conjungendi. Tanti faciebat Pontificis dispensationem, ut ea accedente, fratris cum sorore conjugium procurare non vereretur. Hoc autem Regem petiisse, ex ipsius Pontificis ad Campegium literis cernitur. Addidit Henricus, suarum rerum satagens, literas ad Pontificem, sua

manu scriptas consignatasque, quibus petebat, ut Pontifex ejus femina in uxorem accipiendæ, cujus sororem carnaliter cognovisset, gratiam sibi auctoritate Apostolica faceret. Erat Annæ Bole-næ soror Mariæ: hanc Henricus corruperat, quem admodum ipsa Maria, sorori suæ tantum honoris fastigium invidens, palam dictitabat. Hoc igitur Henricus volebat, ut post Mariæ, quin & matris Mariæ & ipsius Annæ, supra, Annam Bole-nam in uxorem ducere sibi per Pontificem liceret. Quod ita esse, Polus Cardinalis affirmat eo opere, quod de unione Ecclesiastica scriptum reliquit: additque, Henricum ita demum hoc ultimum impetrasse, si ante constitisset, Julium Pontificem non habuisse jus, priore illa in causâ (hoc est in nuptiis cum fratris uxore) dispensandi. Legatis vero Regis Angliæ Pontifex respondit, se acturum cum Imperatore, ut authenticum illud Julii decretum, quod apud Cæsarem exstabat, aut in Urbem Romam, aut certe in Angliam transmitteretur. Instabant Legati, ut nisi intra duos menses proxime sequuturos decretum Julii exhiberetur, sua Sanctitas illud irritum ac nullum pronunciaret. De qua petitione quum Cardinales de Monte, & Quatuor Coronatorum, Episcopus Simoneta, & Theologi quidam ex mandato Pontificis cognovissent, visa est omnibus iniquissima, tam ob temporis præscripti brevitate, quam ob inusitatam edicti modum.

Pontifex, cui molesta res esset, per literas cum Legato suo Campegio expoſtulat, quod eiusmodi mandata Romam perferri passus sit, quæ in Angliâ præcidi oportuisset. In earum literarum extremo questus est, qui Papæ fuerat à Secretis, Joannes Baptista Sanga, Legatos Regis magnum malum Sedi Apostolicæ imatos, nisi Rex voti sui compos fieret. Ex quo constat, Regem eo animo fuisse ut potius Ecclesiæ, quæ Dei sponsa est, libellum repudii mittere veller, quam libidinibus suis valedicere. In tempestate marmor quoddam prius est fulgure, in tonitru flamma emicat ante fulminis ictum & ædificiorum ruinas crepitus quidam præ-nunciat. Ita hæc quoque calamitates ingentesque ruinæ non sine antecedente minarum fragore evenerunt. Legati Brianus & Gardinerus per literas Henrico significant, quibus adjunctis conditionibus Pontifex ea, quæ petierant, concesserit: nunciant præterea, inter Papam & Cæsarem recentem pacem factam esse, quæ omnia, quæ Borbonii milites eriperant, Ecclesiæ restituerentur. Metuens ergo

ergo Rex Angliæ, ne per hanc concordiam & Papa illi minus deberet, & Galliarum Rex filiis à Cæsare receptis, sua ope minus indigeret, atque ita undique desertus, effectum dare, quod animo agibat, non nisi difficulter posset: liti in Anglia decisionem omni ratione accelerare constituit, quamvis Campegio in iudicio assistere recusante, eo quod nec Julii decretum coram exhibitum esset, & ipse à Pontifice absque novis mandatis de causa illa ulterius cognoscere prohibitus fuisset. Hunc tamen minis, blanditiis, muneribus, importunitate eo adiecit, ut tandem una cum Volsæo, Londini, quinto Calendas Junias, anno 1529. in cœnaculo fratrum ordinis D. Dominici, tribunal conscenderit. Mandatis igitur Clementis Papæ (sed non ejusdem revocatione) ante omnia recitatis, nominatim evocant, primum Regem Henricum, cujus vice procuratores aderant; deinde Reginam, quæ ipsa in medium prodiit. (O miseram! quæ propterea repudiata est, quod vir ejus turpissimos amores suos non nisi morte uxoris suæ stabilire, nec nisi ejus honore profanato, libidinibus suis pro voto obsequi posset.) Ingressa igitur in locum tam inauspicatum, iudices illos protestata suspectos esse, recipere aperte recusavit. Responsum est à Legatis, non profuturam Reginæ appellationem, nisi doceret, mandata ipsorum esse revocata. Et hoc quidem die nihil decisum est. Proximo, quo in iudicio confessum est, Regina iterum affuit, actum quidem, proposita solenni exceptione, ad Papam, omnia ulteriore litigatione, se provocare testata est, rationesque, cur id faceret, has expressit. *Primum, quod locus iudicii parum æquus videretur. Nam se in Hispaniis natam, ibi esse peregrinam: ideoque litem suam in Anglia, ubi Rex omnia possit, decidi non debere. Deinde, personas iudicum non solum Regi devotas, verum & subjectas esse, Volsæum ob Vinsoniensem & Eboracensem Episcopatus, Campegium, ob Sarisburiensem. Rex animadvertens, causæ suæ remoram injectam, nec sententiam repudiî à iudicibus ferri, quamvis hi appellationem Reginæ non reciperent, ipse in iudicio seipsum sistens, summa cum confidentia juratus affirmavit, non odio Regina, sed scrupulo conscientia se impulsus, ut, an matrimonium suum ratum esset, iudicio decidendum permitteret. Nam si vel odio aliquo, vel alicuius femina amore huc adductus fuisset, ut quidem vulgo crederetur, non se à Pontifice iudices petiturum, sed in ipsa Anglia soli Eboracensi Cardinali de latere litem hanc*

decidendam permissurum fuisse. Nunc quum Cardinalibus hiæce ea potestas à Pontifice delegata sit, se illorum sententia penitus acquiesciturum. Regina quæ actioni intererat, quum animum Regis nec commiseratione emolliiri, nec ratione flecti videret, de loco suo surgens, Regem ad dextram sub conopæo confidentem adivit, genibusque ejus advoluta ab illo supplex precata est, ut quoniam ipsa peregrina esset, litem istam, de qua ejus honor dependeret, non pateretur in Anglia disceptari. ibi enim quod non justum æquumque esset, sed quod Rex vellet, actum iri. Se quidem coronam, quam tam diu gestasset, ad pedes Regis deponere, omnibusque que sunt in his terris sublimia, renunciare paratam: ipsam tamen renunciare, aut vinculum, quo tam sancte colligati essent, rumpere non posse. Aliud supplicium quaereret, quo summum tum erga ipsum amorem, tum obsequendi ipsi studium nunquam à se depositum, compensaret. Quæ quum dixisset, oculos suos erga Regem sustulit plenos lachrymis, quæ etiam durissima corda mitigare debuissent, sed Henrici animum dectere non potuerunt, in quem omnes Tiberiorum, Neronum, Domitianorum perditos mores confluisse diceres. Assurgens tamen, & sublatam benignissimis oculis intuitus, potestatem se illi facere dixit apud communem Christianorum patrem litem persequendi: populo interim, qui vultum ipsius, animi indicem, spectans, facile quid mente clausum gereret divinabat, minime sibi à lachrymis temperante, quod Reginam eo angustia redactam videret.

VI. Regina accepto hoc responso, statim actis gratiis, ex loco iudicii discedit. Sed vix egressæ nunciatur, ipsam à Rege & iudicibus revocari. Minime obscurum videbatur, quin Regem promissi pœniteret: id quod acerbissimi mœoris & summæ indignationis Reginæ causa fuit. Quæ, Parebo (inquit) marito meo, non item iis, quos iudices non agnosco. Jamque in iudicii locum reversura erat, quum id causæ suæ magnum præjudicium allaturum esse, à procuratoribus suis admonetur. Itaque hac proposita Regis nuncio excusatione, *Hodie, inquit, primum domino meo Regi non parui, sed quum proximè eum videro, hanc culpam deprecabor.* Henricus vero, promissi immemor, Legatos ad sententiâ ferendâ omnibus modis urgebat. Disputatur ergo, respondetur, replicatur, hinc Regis, illinc Reginæ procuratoribus causâ suâ propugnâtib. Nulla est tam injusta causâ, cui nō inveniatur patronus, & cujus deformitati non aliquis color detur.

Et sepe evenit caussidicorum industria, ut bona causa iniqua prevaleat. Erant Serenissima Reginae advocati, primum Gulielmus Varamus Cantuariensis Archiepiscopus. Deinde quinque Reverendissimi Episcopi, Guthbertus Tonstallus tunc Londinensis, postea vero Dunelmensis, Nicolaus Vestus Eliensis, Joannes Clercus Bathoniensis, Joannes Fisherus Roffensis, Henricus Standicius Asaphensis, optimi viri & doctissimi. Quibus adjungebantur alii Theologi quatuor, Abellus, Fetherstonus, Pövellus & Ridlaus. Adversus hos quum Regis advocati, literas Adriani Cardinalis, qui Pontificis quaestor in Anglia quondam fuerat, recitassent, in quibus dixerat, se ex Papa Julio audisse, quum diceret, sibi non videri quod in matrimonio Henrici & Catharinae dispensationem posset interponere, ex altera parte procuratores Reginae in medium protulerunt ipsius Julii literas ad Henricum septimum conscriptas, in quibus haec verba erant: *De dispensatione matrimoniali nunquam negavimus, nec suspicionem prae buimus, quo minus eam facere vellemus, ut aliqui minus vere dixerunt; sed respondimus, nos expectare in illa concedenda tempus magis accommodatum, ut consultius & maturius fieret, cum hujus sanctae Sedis & utriusque partis honore.* Haec Julius. Quibus lectis, Joannes Fisherus Roffensis Episcopus, vir dignitate, doctrina & sanctitate excellens, librum pro defensione matrimonii Regis & Catharinae doctissime scriptum Legatis exhibuit, simulque gravissimam de eodem argumento orationem habuit, ad quam audiendam omnium aures attente erant. Quum dixisset, quatuor Legum Doctores librum etiam a se super eadem re compositum obtulerunt. Mox idem tres alii libri in medio istarum tenebrarum lucem adspexerunt, Joanne Clerco Bathoniensi Episcopo, Guthberto Tonstallo Londinensi, & Vesto Eliensi auctoribus. Ridlaus autem vir ab omni assentatione alienissimus, palam questus est de Legatorum iniquitate, quod jusjurandum calumniae solis Reginae procuratoribus detulissent, nihil eos aut dicturos aut scripturos Ecclesiasticis Constitutionibus contrarium: quum interea iis, qui erant ex parte Regis, libera facultas esset, quaecunque vellet pro se dicendi. Haec quidem Ridlaus: quamvis non usquequaque tutum videatur vel ipsis juramentis confidere, quibus plerumque homines decipiuntur perinde ut pueri astragalus.

Rex omnia sibi contraria animadvertens, eo ma-

gis urgebat, ut ad sententiam ferendam Legati festinarent. Cui Campegius, excusatione usus, Non esse in re tanti ponderis, in quam omnium Christianorum Principum conversi essent oculi, prae proprio & praecipiti gradu progrediendum. Campegius enim, quemadmodum jussus erat a Pontifice, dilationes quascunque poterat, interponebat; quumque ad finem usque mensis Julii judicium extraxisset, licere sibi negabat proximis duobus Augusto & Septembri totis mensibus huic negotio vacare, eo quod moris esset Romanae Curiae, ut a fine mensis Julii usque ad quartum nonas Octobris nullum exerceretur judicium. Rex vero comperendinatus istos moleste ferens, ut timorem Legatis injiceret, tertio Calendas Augusti Brandonum Suffolciae, & Thomam Havardum Norfolciae Duces, ad eos misit, qui sententiae ferendae accelerationem urgerent. Volsæo Regis voluntati suum accommodante, Campegius constantior, si quid post biduum, quod adhuc superesset, decideretur, id nullius roboris omnino futurum, respondit. Suffolciae Dux quum nec impetrasset, ut intra id tempus, quod adhuc restabat, res tota definiretur, per sacram deicerans Missam, neminem unquam Cardinalium quidemquam boni in Angliam apportasse contestatus est. Quam severe autem Deus horum Ducum impudentem superbiam ac adulationem, per eundem Regem, cujus causam tam studiose egerat, ultus sit, infra videbimus. *Sacris cito punitur qui graviter punitur: moraque ipsa supplicium auget.* Nec manum Deus retrahit nisi ut ictum fortiosem infligat: atque plus dolet si Deus per eos puniat de quibus praecclare meriti nobis vide-
mur.

Duces ad Regem reversi, nil nisi oleum camino addiderunt. Ut enim scintilla, levi aura agitante mox ingentem flammam excitat, ita isti itacundia inflammati ita Regis animum furoris & infaniae faeibus incenderunt, parum ut abesset, quin magnum aliquod scandalum publice daret, & sursum deorsum omnia misceret. Pontifex interim Reginae petitioni acquiescens, Campegio & Volsæo Legatis ad se revocatis interdixit, ne amplius huic negotio se immiscerent: causam vero totam Paulo Capizuchio sacri Palatii Apostolici causarum Auditori & Decano, cognoscendam, ipsique Pontifici demum referendam & explicandam commisit: quem jussit tam Regi quam Reginae diem certum praescribere quo causam

causam apud ipsum per procuratores suos dice-
rent. Quæ Pontificis constitutio Brugis & Tor-
naci promulgata, & deinde in Angliam ad Sere-
nissimam Reginam transmissa est, ut per ejus ope-
ram Legatis innotesceret. Regina, quæ aliquan-
tum ex istis ærumnis emergere tum videbatur,
illustrem Senatorem, decus illud Angliæ, Tho-
mam Morum, ad Regem legavit, sciscitatum ex
ipso, utrum hanc revocationem sibi per Viatorem
aut ejusmodi publicum præconem nunciari vel-
let, nec ne. Rex dolorem, quem ex ea re capiebat,
dissimulans, Moro respondit, Nolle se ut sua
personæ fiat denunciatio, non recusare tamen, quo-
minus Legatis de more obnunciatur: ut autem
Romæ causa decidatur, vehementer sibi placere.
Hæc quidem Rex dicebat, sperabat tamen se apud
Papam, ut aliter eveniret, brevi effecturum. In-
terea Campegius per literas Pontificis ad urbem
omni cum festinatione revocatur. Cujus discessu
Rex offensus, jamque omni spe rei ex animi sen-
tentia conficiendæ excidens, odio Pontificis fla-
grare, atque ex eo tempore id, quod postea indi-
gnissime effectum dedit, animo concipere ac me-
ditari cœpit. Jam regii furoris universum onus
unus Volsæus sustinebat, Rege omnem horum
malorum culpam in ipsum conferente. Quod
quum multi ex Principibus viris (qui Volsæo Car-
dinali omnia ex suo arbitratu administranti jam-
diu invadebant) intellexissent, ita fortuna ejus
rotam impulerunt, ut tandem eam plane everte-
rint. Collatis enim consiliis, multa criminum ca-
pita in illum collegerunt, eaque suis chirographis
obsignata Regi tradiderunt: atque ita jam tunc
plagas contexuerunt, quibus deinde miser ille
implicatus fuit, cujus maximam ambitionem ma-
xima dedecora, & fortunam nimis blandientem
summæ miseræ exceperunt. Rex, cui ea res non
ingrata erat, tantisper tamen dissimulavit, do-
nec Campegius è Regno discessit: cujus etiam dis-
cedentis sarcinas excuti jussit, explorandi gratia,
si quid forte litterarum Volsæi deprehendere po-
tuisset, nullas autem deprehendit. Post Campegi
discessum, Volsæus ad Regium comitatum rever-
sus, quum nec in consilium amplius adhiberetur,
& negligi se ab omnibus videret, tunc demum sen-
sit intentum sibi esse Regem. Nec ita multo post,
jussu Regis à Duce Norfolkæ apprehensus, cogi-
tur se abdicare primum Cancellariæ magistratu,
quem Rex Tomæ Moro contulit, sperans fore ut
hoc honore & beneficio ad suas partes pertrahi

posset, deinde Vindoniensi Episcopatu, quem po-
stea Stephanus Gardinerus, qui Regi erat à secre-
tis, & Romæ divortii causam paulo ante egerat, ex
dono Regis accepit, tum autem magnificentissimo
à se Londini exædificato palatio, quod Rex ipse in-
vasit: denique pæne omnibus bonis exutus, pri-
mum relegatur in villam Atheriensensem, mox in
Eboracensem Archiepiscopatum dimittitur. *En
quomodo fortuna in rebus humanis tumultuetur.* Et
quid aliud est humana felicitas, nisi bestia, quæ
quum ipsa sit fame enectâ, rictui tamen alterius ex-
posita est, ejusque tandem fit præda & cibus. Vol-
sæus male habitus ab eo ipso, à quo ad tantum fa-
stidium ejectus antea fuerat, Aulam deserit, pa-
rum satagens rerum suarum, ut nos spectatores fa-
ciat suæ calamitatis.

HENRICUS REX CUM ANNA BOLENA
matrimonium contrahit: ab Romanæ Eccle-
siæ communionem secedit: crudeliter mul-
ta perpetrat: excommunicatur. Regi-
na Catharina diem suum obit.

CAPUT TERTIUM.

ARGUMENTUM.

- I. *Henricus rex Academias aliquot suarum facit
partium Volsæum munere submovet, non mul-
to post defunctum.*
- II. *Cranmerus impius Cantuariensis Episcopus fit,
ut Henrici flagitium subscribat.*
- III. *Henricus Annam Bolenam, divortii lite adhuc
pendente, uxorem ducit.*
- IV. *Cur tam Pontifex quam Imperator justam de
Henrico ultionem non sumserint, à Pontifice
tamen non multa post excommunicata.*
- V. *Prophetissa quadam matrimonium Henrici &
Anna scelestum pronunciat, sed occisa cum
aliis.*
- VI. *Fischerus Cardinalis & Thomas Morus per sum-
mam injuriam supplicio afficiuntur. Catha-
rina regina diem suum obit.*

I. **H**ENRICUS, toties re infelicitè tentata, eo
magis tamen animum obstinabat cœptam
non omittere, donec effectam dedisset. Itaque (ut
ipsa desperatio spem aliquam adhuc foveret) cum
Cranmerum Cantuariensem Archiepiscopum Ro-
mam, qui causam suam ibi ageret, mitteret, in An-